

Helyi identitás és regionalizmus az etnikumközi kapcsolatokban

Szociológiai felmérés három ország nemzetei és nemzetiségei körében

Amerikai, angol, belga, olasz, magyar, jugoszláv és román szakemberek részvételével Helyi identitás és regionalizmus az etnikumközi kapcsolatokban címen nemzetközi tudományos konferenciát szervezett Temesváron a Diaszpóra Alapítvány. Jugoszláviából e sorok írója vett részt a tanácskozáson, amelyen az etnikumok közötti kapcsolatok történelmi és társadalomlélektani vonatkozásairól tartott előadást. A rendezvény célja a román–magyar (Temes megye), szerb–magyar (Vajdaság) és a szlovák–magyar (Békés megye) etnikumközi kapcsolatainak az elemzése volt előzetes kutatómunka és pszichoszociális tréningek eredményei alapján.

A felmérést 1996 decembere és 1997 márciusa között Jugoszlávia, Magyarország és Románia határ menti régiókban végeztük 907 főt tartalmazó, arányosan vett minta alapján. A felmérés során arra kerestünk választ, hogy a jelzett térségben milyen jellemzőkkel rendelkeznek a különböző etnikai csoportok, milyen társadalmi távolságok vannak közöttük, hogyan vélekednek magukról és egymásról, hogyan látják régiójuk és etnikai közösségük helyzetét, hogyan viszonyulnak az európai integráció eszméjéhez stb. A korábban végzett etnopszichológiai vizsgálatok eredményei alapján a kutatás kiinduló hipotézise az volt, hogy a társadalmi távolságok az egyes régiókban feltehetően nagyobbak az ott élő őshonos lakosok és a frissen betelepülők között, mint a huzamosabb ideje együtt élő etnikumok között. Ezt a hipotézist a kutatás eredményei igazolták. Ennélfogva sokszor félrevezető módon beszélünk etnikai konfliktusokról, figyelmen kívül hagyva, hogy valójában nem a nemzeti hovatartozás, hanem a különböző csoportok közötti társadalmi távolságok vezetnek súrlódáshoz. Az eltérő világlátás, etnikai normák, gondolkodásmódok, munkaszokások ütköznek egymással, következképp a sokszor területhódítást szolgáló tömeges betelepítés az, ami regionális és interetnikai konfliktusokat gerjeszt.

A tanácskozás résztvevői közül nem mindenki osztotta azt a véleményt, hogy az őshonos lakosság körében nincsenek interetnikai konfliktusok, vagy hogy azok elhanyagolható mértékűek lennének. Szerintük az interetnikai konfliktusok hiánya azzal magyarázható, hogy a kisebbségek elfogadják a többségi nép szupremációját.

vevőit, hogy az új Európa felépítését két egyidejű folyamata határozza meg: a globalizáció és a regionalizáció. Ez a két folyamat egymás ellenében hat. Kérdés, hogy melyik milyen mértékben jó és szükséges. Ebből a szempontból nagyon fontos, hogy saját elképzelésünk szerint cselekedjünk.

A regionalizmus és az etnikumközi kapcsolatok vizsgálatát a helyzetfelmérésnél tovább kívánt lépni. Az ún. pszicho-szociális tréningek során a csoportvezetők arra kerestek választ, hogy konkrétan mit lehetne tenni a bizalomerosztás céljából az egyes etnikumok között. Voltak, akik pszichodráma keretében interparlamentáris vitát konstruáltak. A résztvevőknek bele kellett képzelniük magukat Horn Gyula, illetve Vlado Mečiar szerepébe, s ki kellett fejteni álláspontjaikat egy lakosságcsere mellett, illetve ellen. Mások az ellentétes nemzetiségű személyek partnerválasztása nyomán kialakuló konfliktusokat prezentálva elemezték a különböző reakciókat. Tanulságos lehet az észlelésben rejülő különbségek tudatosítása is. Az eltérő észlelés bemutatását egy olyan ábra szolgálta, amelyben egyesek csinos fiatal nőt, mások csúnya öregasszonyt véltek látni. Miután a csoport tagjai meggyőződtek arról, hogy az emberek eltérő módon észlelik a világot, óvatosabbá váltak mások – és más népek – megítélésében. A konfliktusoknak sokszor konstruktív módon elejét lehet venni már az észlelés viszonylagosságának tudatosításával.

A Helyi identitás és regionalizmus az etnikumközi kapcsolatokban c. program, amely az Európa Tanács támogatásával készült, a történelmi Bánság területén végzett kutatások eredményeinek önálló kötetben történő publikálásával zárul. Talán addig sem érdektelen egyes részeredmények közzététele, amelyek a regionális hasonlóságok mellett rávilágítanak Jugoszlávia, Magyarország és Románia határ menti térségeinek a különbségeire.

Egyik ékes példája ennek a különbségnek például az Európai Unióhoz való csatlakozás kérdése. Mint ismeretes, Jugoszláviában a centralizálást és nemzetállami rendszer fenntartását erőltető politikai erők évek óta leplezetlenül Európa-ellenes hangulatot gerjesztenek. Ezzel ellentétben Magyarországon rendkívül erős propaganda folyik az Európai Unióhoz

Mások megint arra figyelmeztettek, hogy nem szerencsés, ha a konfliktusmentes állapotot tartjuk eszménynek. Az érdekek nyílt megfogalmazása és konfrontáltatása nélkül nincs előrelépés. A béke és a konfliktusmentes együttélés érdekében ideig-óráig a szónyeg alá lehet ugyan söpörni a megoldásra váró kérdéseket, ez azonban a későbbiek során visszaüt.

Ilyen szónyeg alá söpört kérdés napjainkban a kollektív jogok és kisebbségi autonómiák kérdése. Sokan viszont ellenvetéssel éltek a kollektív jogok biztosítását illetően, mivel az európai egységesülés filozófiájával ellentétesnek tartanak mindenféle etnikai elkülönülést. Szerintük a konfliktusokat feloldó politikai cselekvés alapjává az autonómiák és a nemzetiség helyett a regionalizmust, a területi-lokális-identitást kell tennünk.

Ezzel kapcsolatosan felmerült a skóciai és a walesi példa, amely modell értékű lehetne ebben a térségben. (Walesben, amely kulturális autonómiára törekszik, már most is minden kétnyelvű, ezen felül a walesiek saját tévével rendelkeznek, ami napi 18 órán át sugároz műsort részükre. Skócia eddig is külön jogrendszerrel rendelkezett, most az önálló törvényhozásra törekszik.) Ha az Egyesült Királyság tudomásul veszi az önálló parlamenttel és külön adókvetési joggal rendelkező régiók létrejöttét, vajon a regionalizáció miért ne lehetne követendő példa az Európa felé tekingető volt szocialista államok számára is?

Egyik amerikai vendégprofesszor arra figyelmeztette a tanácskozás rész-

váló csatlakozás érdekében, hasonlóképpen Romániában is. Az eltérő politikai propaganda következményeit érthető a határ menti régiókban.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás iránt érdeklődők többségben vannak mindhárom határ menti térségben az érdektelenekhez képest. Az Európához való kötődés mértéke azonban eltérő közöttük: míg a magyarországi magyarok és szlovákok 80,5-78,4%-ára, a bánsági románok és magyarok 88,1-77,8%-ára jellemző az intenzív kötődés, velük szemben a vajdasági magyarok és szerbek körében ez az arány mindössze 55,6, illetve 43,9 százalék.

Módosul ez a kép, ha arra kérdezzük rá, hogy az Európától való lemaradást problémának tekintik-e az emberek. Ebből a szempontból messze az átlag alatti érzékenységet mutatnak a magyarországi szlovákok és magyarok (30,4-41,3%), a legnagyobb problémáérzékenység pedig éppen a vajdaságiaknál tapasztalható (magyarok és szerbek körében egyaránt 86,7%). Nos, miközben a térség népei szemmel láthatóan a belső és külső integráció labirintusában tévelyegnek, nem lehet nem észrevenni, hogy a propaganda milyen nagy mértékben befolyásolja véleményüket.

A későbbiek során a kisebbségi jogok és etnikumok közötti viszonyokról, az etnikai és regionális jövőképről, a társadalmi távolságokról, a határ menti együttműködés igényéről és a felmérés más kérdéseiről fogunk beszámolni.

Dr. HÓDI Sándor